

دولت اسلامی  
و  
نهضت نرم افزاری

مصطفی جمالی  
محمد حسن جعفرزاده

مؤسسه فرهنگی فجر ولایت  
خرداد ۸۴

## فهرست مطالب

|                |    |
|----------------|----|
| پیشگفتار ..... | ۱۱ |
| مقدمه .....    | ۱۵ |

## بخش اول: دولت اسلامی

|                                        |    |
|----------------------------------------|----|
| فصل اول: مراحل تکاملی جامعه شیعی ..... | ۲۷ |
| فصل دوم: تعریف دولت اسلامی .....       | ۳۵ |
| ۱- تعریف دولت .....                    | ۳۵ |
| ۲- تعریف اسلامی بودن دولت .....        | ۳۹ |
| فصل سوم: ضرورت تحقق دولت اسلامی .....  | ۴۱ |
| ۱- ضرورت در سطح ملی .....              | ۴۱ |
| ۲- ضرورت در سطح جهان اسلام .....       | ۴۳ |
| ۳- ضرورت در سطح جهانی .....            | ۴۵ |
| فصل چهارم: اصول دولت اسلامی .....      | ۴۷ |

- ۱ - درگیری مدام با جبهه کفر ..... ۴۷
- ۲ - تکاملگرایی مبتنی بر اعتقاد به دین حداکثری ..... ۴۹
- توسعه کارآمدی در بالا بردن قدرت اسلام . ۵۰
- فصل پنجم : ماهیت دولت اسلامی ..... ۵۳
- ۱ - الگوی توسعه دولت اسلامی ..... ۵۵
- ۲ - مدیریت در دولت اسلامی ..... ۶۴
- مدیریت در سطح «خرد» ..... ۶۴
- مدیریت در سطح «کلان» ..... ۶۵
- مدیریت در سطح «توسعه» ..... ۶۷
- ۳ - ضرورت طراحی الگوی اداره دولت اسلامی ۷۰

## بخش دوم: نهضت نرم‌افزاری

- فصل اول: تعریف نهضت نرم‌افزاری ..... ۷۷
- فصل دوم: ضرورت نهضت نرم‌افزاری ..... ۸۱
- ۱ - ضرورت در سطح ملی ..... ۸۱
- رفع خلاء تشوрик نظام ..... ۸۱
- رفع آسیب محوری انقلاب اسلامی ..... ۸۲
- ۲ - ضرورت در سطح جهان اسلام ..... ۸۵
- رویارویی با تمدن غرب ..... ۸۵
- حفظ امکانات و مقدوران دنیای اسلام ..... ۸۷
- ۳ - ضرورت در سطح جامعه جهانی ..... ۸۸

فصل سوم: هدف نهضت نرم افزاری ..... ۸۹

۱- ایجاد تمدن اسلامی ..... ۸۹

۲- ارائه الگوهای اداره اسلامی ..... ۹۰

فصل چهارم: مبانی نهضت نرم افزاری ..... ۹۳

۱- مبانی دین شناسی ..... ۹۳

۲- مبانی غرب شناسی ..... ۹۵

- رویکرد معرفتی فلسفی ..... ۹۵

- رویکرد علمی نرم افزاری ..... ۱۰۰

فصل پنجم: گستره نهضت نرم افزاری ..... ۱۰۱

۱- نرم افزارهای دینی ..... ۱۰۲

۲- نرم افزارهای علمی ..... ۱۰۳

۳- نرم افزارهای اجرایی ..... ۱۰۴

## بخش سوم: رابطه دولت اسلامی با نهضت نرم افزاری

فصل اول: سیر تکاملی اندیشه دولت اسلامی ..... ۱۱۳

۱- نظریه اول: جریان دین در قانون اساسی ... ۱۱۵

۲- نظریه دوم: تربیت کارشناس اسلامی ..... ۱۱۸

۳- نظریه سوم: کارشناسی اسلامی ..... ۱۲۰

فصل دوم: نهضت نرم افزاری پشوانه دولت اسلامی ..... ۱۲۵

۱- مرحله اول: تولید نرم افزارهای دینی ..... ۱۲۷

۲- مرحله دوم: تولید نرم افزارهای علمی ..... ۱۳۰

۳ - مرحله سوم: تولید نرم افزارهای اجرایی ... ۱۳۱

فصل سوم: نقش دولت در تحقق نهضت نرم افزاری ..... ۱۳۳

۱ - فرهنگ سازی ..... ۱۳۴

۲ - آشناسازی جامعه با مقاصد مختلف فرهنگ و تمدن مادی غرب ... ۱۳۵

۳ - ارتباط مدام با مراکز تحقیقاتی ..... ۱۳۷

۴ - قراردادن مسئله پژوهش در صدر برنامه‌های توسعه . ۱۳۸

۵ - ایجاد شبکه مدیریت تحقیقات ..... ۱۴۰

## □ پیشگفتار

دولتهای سازندگی و اصلاحات اگرچه هر دو مبتنی بر مبانی و اهداف نظام اسلامی و بر اساس قانون اساسی و جهت‌گیریهای الهی به اداره جامعه پرداخته‌اند، اما نمی‌توان از ضعف‌های موجود در روش اداره آنها و برخی از آسیب‌های به جا مانده چشم‌پوشی کرد.

در حقیقت تجربه‌های تلخ و شیرین دوران گذشته این امر را بر همگان روشن ساخته است که تنها راه حل اساسی در روش اداره هماهنگ و متعالی نظام، دستیابی به ساختاری از دولت است که در عین کارآمدی، آرمان‌های انقلابی و اسلامی را نیز مدنظر داشته باشد. دستیابی به این اصول زمانی محقق خواهد شد که به فرمایش مقام معظم رهبری دولت اسلامی، در فرایند انقلاب شکل گیرد.

همچنانکه در بیانات ایشان تصریح شده است، دستیابی به دولت اسلامی به معنی اسلامی شدن منش و روش

مدیران اسلامی است و البته در این میان مهمترین عامل در تحقق این دولت، همانا روش مدیریت و الگوهای اداره نظام اسلامی است که تحقق این مهم نیز حتماً در یک فرایند زمانی رخ خواهد داد.

اما بدیهی است که اولین قدم در تحقق دولت اسلامی، طراحی و نظریه‌پردازی پیرامون حدود و ابعاد آن است به گونه‌ای که گفتمان دولت اسلامی به گفتمانی غالب در فرهنگ تخصصی و عمومی جامعه بدل شود و دقیقاً در همین راستا مقام معظم رهبری مسأله «نهضت نرم‌افزاری» را به شکل عمومی مطرح فرموده‌اند. بر این اساس می‌توان چنین گفت که هدف نهضت نرم‌افزاری، دستیابی به الگوها و مدل‌های مورد نیاز در راستای تحقق دولت اسلامی است.

\* \* \*

مؤسسه فرهنگی فجر ولایت که به همت جمعی از طلاب و روحانیون حوزه علمیه قم بنا نهاده شده، در پی آن است که در زمینه موضوعات و مسائل راهبردی و اساسی نظام اسلامی، پژوهش‌هایی علمی کاربردی و با رویکرد کاملاً دینی ارائه دهد.

این مجموعه تاکنون پژوهش‌ها و تألیفات متعددی پیرامون مسائل حیاتی نظام اسلامی در قالب موضوعاتی همچون ماهیت حکومت دینی، نظام فکری، علم دینی،

نهضت نرم‌افزاری و ... انجام داده است و در حقیقت کتاب حاضر محصول این فرایند علمی می‌باشد. شایان ذکر است که در تدوین این اثر مجموعه‌ای از محققین و همکاران ما را یاری رسانده‌اند که در پایان لازم است از تلاش این عزیزان و بویژه نویسندگان محترم حجت‌الاسلام مصطفی جمالی و برادر بزرگوار آقای محمد حسن جعفرزاده تشکر و قدردانی کنیم و توفیق همه این عزیزان را در راستای خدمت به نظام اسلامی از خداوند منان خواستار باشیم.

سوم خرداد ۸۴

«سالروز فتح ظفرمندانه خرمشهر»

مؤسسه فرهنگی فجر ولایت

## □ مقدمه

در نگاه فلسفه تاریخ از دیدگاه اسلام، حرکت جامعه بشری نه بر اساس تکامل ماده و محصول تغییر ابزار و روابط تولیدی است - آنچنانکه در فلسفه تاریخ سوسیالیستی مطرح می‌باشد - و نه مراحل تکامل جامعه بشری گذر از دوره کشاورزی و رسیدن به دوره صنعتی و سپس فراصنعتی و رسیدن به عصر فضا و عصر ارتباطات می‌باشد - آنچنانکه در فلسفه تاریخ لیبرال دمکراسی مطرح می‌باشد - بلکه از نگاه دینی سرحلقه‌های تکامل تاریخ با بعثت انبیای الهی رقم می‌خورد و مفهوم تکامل تاریخ هم جز قرب جامعه بشری به پذیرفتن ولایت الهیه و نزدیکی به ظهور و ساحت تجلی دولت حق اهل بیت عصمت و طهارت نیست و در همین سیر تکامل تاریخ، همواره درگیری دو جریان نور و ظلمت دائمی می‌باشد.

بر اساس این نگاه، انقلاب اسلامی گامی به سوی ظهور حضرت حجت(ع) بوده و یک تحول عظیم در جامعه جهانی است که از اعماق باطنی عالم آغاز شده و جامعه جهانی را به قرب ظهور نزدیک کرده است. این انقلاب شکوهمند زمینه پذیرش ولایت الهیه را در مرتبه جدیدی در جامعه جهانی به عرصه ظهور رسانده است، آنهم در شرایطی که تمدن رایج بشری، تمدنی غیر دینی و نفی‌کننده معنویت و قدسیت است. به دیگر سخن در عصر جدید و دنیای مدرن، تمدنی پا به عرصه گذاشت که صورت و باطنی بسیار متفاوت با تمدن‌های گذشته و رقیب خود در اعصار گذشته دارد.

تمدن مادی با تمام لوازم خود، اعم از «علوم، ساختارها و محصولات» در سطوح مختلف «فردی، اجتماعی و تاریخی» و در ابعاد گوناگون «سیاسی، فرهنگی و اقتصادی»، داعیه جهانی شدن دارد و بدنبال ساخت جهانی هماهنگ با مبانی و اهداف خود می‌باشد.

مدرنیته، با تمام اصول و اهداف خود، دین نو ظهور این تمدن است و با وعده‌های فراوان دل و دیده انسانها را معطوف به خود کرده است؛ ولی با این همه، هنوز چند دهه از حیات این تمدن نگذشته است که کوس رسوایی آن به هوا برخاسته و دچار بحرانها و پارادوکسهای

بسیاری گردیده و بشریت تشنه معنویت و کرامت به خوبی به سراب بودن این تمدن خیالی پی برده و خود را در منجلابی یافته که راه گریزی از آن یافت نمی‌شود.

وقوع انقلاب اسلامی، در عین ناباوری تمام تئوریسین‌های مادی تاریخ، پاسخی است به نیاز بشر امروز؛ تحقیر شده و طالب معنویت.

انقلاب اسلامی در زمانی رخ داد که تمام ارزش‌های انسانی رنگ باخته و توحید و خداپرستی، شعار محوری ادیان الهی، مورد هجوم تمدن مادی قرار گرفته بود. وقوع انقلاب اسلامی در این زمان، نه تنها حیات دوباره اسلام را در برداشت بلکه در این دنیای بی‌دین، نمونه‌ای از حکومت الهی - مردمی را به عرصه نمایش گذاشت تا تمامی مردمان جهان، آگاه شوند که می‌توان به گونه دیگری حکومت‌داری کرد و الگوی جدیدی از حکومت بنا گذاشت؛ حکومتی که مبتنی بر خواست و ایمان مردمی بنا نهاده شده است و متولیان آن، دیندارانی هستند که جز اجرای دین خدا هدف دیگری ندارند. پیدایش انقلاب اسلامی و تحقق نظام اسلامی، آنچنانکه مقام معظم رهبری هم فرموده‌اند<sup>۱</sup> اولین گامهای اساسی در ایجاد یک تمدن جدید در دنیای امروز می‌باشد. ایجاد شعارهای نوین، همچون

دفاع از کرامت انسانی، عدالت اجتماعی و ...، در عرصه جهانی و بین‌المللی و تغییر ادبیات سیاسی جهان و وارد کردن واژگانی همچون مستضعف و مستکبر، ایثار و شهادت و نیز تغییر نظام حساسیت‌ها و تمایلات یک ملت، همه و همه حکایت از انقلاب سیاسی و تحقق نظام اسلامی و ساختار شکنی این نهضت الهی در سطوح خرد و کلان می‌باشد. ولی با این همه تحقق انقلاب اسلامی و نظام اسلامی اولین گامها در ایجاد این تمدن الهی است و گام بعدی در تحقق و حرکت به سمت ایجاد تمدن اسلامی و برپائی آن در سراسر عالم، شکل دهی «دولت اسلامی» است. اگر انقلاب و نظامی نتواند پس از تحقق چارچوب‌های خود دولتی اسلامی و الگوها و ادبیات اداره متناسب با آرمانها و مبانی خود تأسیس کند، دراز مدت، از آن نظام جز پرچم و سرود ملی چیزی بر جای نخواهد ماند.

البته مسلم است که تمدن‌سازی در یک فرایند تاریخی شکل می‌گیرد و نباید انتظار داشت که یکباره همه لوازم آن احصاء گردد. برای همراهی جامعه جهانی و اقبال کشورهای همسو به تأسیس جامعه تمدنی اسلام باید مدلی کارآمد در مقیاس کوچک و در اندازه یک کشور اسلامی به وجود آید. این الگو

می‌تواند دیگر دولت‌ها را به پذیرش ساختار حکومتی موردنظر ترغیب کند و حتی افکار عمومی جهان را به سمت وادار سازی دولتمردان خود برای بازخوانی چنین مدلی در کشور متبوع تشویق نماید. بدین شکل آرام آرام زمینه برای شکل‌گیری تمدن عدل الهی آماده خواهد شد.

به دیگر سخن، ایران اسلامی برای صدور انقلاب خود به اقصی نقاط جهان، باید به مدلی کارآمد و نقشه‌ای کوچک از شعار آرمانی خود دست یابد. دولتمردان نظام اسلامی باید به سمت شکل‌گیری دولتی اسلامی پیش روند که در آن حکومت‌داری بر اساس اصول انقلابی و مبانی دینی مردم ایران صورت پذیرد؛ دولتی اسلامی که توسعه و پیشرفت را در پرتو اصول اسلامی به ارمغان آورد.

لازم به ذکر است که تشکیل دولت اسلامی و تحقق این مهم از همان ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی در دستور کار متولیان نظام اسلامی قرار گرفت ولی به دلیل نوپا بودن این انقلاب و دشواری گذر از مرحله تحقق نظام اسلامی، هنوز آنچنانکه باید و شاید دولت اسلامی محقق نشده است. رهبر معظم انقلاب اسلامی با طرح مراحل سیر رسیدن به تمدن اسلامی، تحقق دولت

اسلامی را در این زمان از مهمترین وظیفه دولتمردان این سرزمین می‌داند.

به دلیل ماهیت این موضوع و در راستای شناخت بیشتر این مقوله، بر آن شدیم که در این کتاب، اجمالاً به بررسی ابعاد مختلف دولت اسلامی بپردازیم.

موضوع دیگری که در کنار طرح بحث دولت اسلامی در صدر مطالبات مقام معظم رهبری از جامعه فرهنگی کشور قرار گرفته است، موضوع نهضت نرم‌افزاری و تولید علم می‌باشد و روشن است که این دو موضع پیوستگی تام و تمام با یکدیگر دارند. چرا که رکن اساسی توسعه و پیشرفت یک نظام را توسعه علمی و دستیابی به دانش و تکنولوژی هماهنگ با شرایط بومی آن منطقه تشکیل می‌دهد. به دیگر سخن در هر نظام اجتماعی نیازمندیها و خواسته‌های فعال جامعه از یک نحوه نظام اولویت خاص برخوردار است و این نظام نیازمندی براساس محوری خاص معین شکل می‌گیرد و در آن هر یک از نیازهای انسان جایگاه و اهمیت خاصی دارد؛ از این رو در جامعه اسلامی که عبودیت خدای متعال اصل و محور امور است، برای رفع نظام نیازمندیهای اجتماعی خود محتاج «محصولات، علوم و تکنولوژی» متناسب با ارزشهای الهی است تا در پرتو آنها عبادت خدای متعال به بهترین نحو صورت پذیرد.

به دیگر بیان تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی تنها در پرتو تغییر رژیم دیکتاتور و شاهنشاهی و یا تغییر نظام حساسیت‌ها و تمایلات ملت به سمت تعبدگرایی و معنویت خواهی خداپرستانه ممکن نیست؛ بلکه باید به تغییر سیستم دست زد و نرم افزارهای علمی و مدل‌های اجرایی هماهنگ با ارزش‌های مورد نظر انقلاب را تولید کرد. برای دستیابی به حکومت و دولت اسلامی باید مدل‌ها و سیستم‌های مورد نیاز دولتمردان در راستای اداره نظام اسلامی در همه ابعاد «سیاسی، فرهنگی و اقتصادی» متحول شده و بر اساس مبانی و آموزه‌های اصیل دینی و فطرت پاک انسانی پایه‌گذاری شوند.

این دو موضوع - آنچنانکه در فرمایشات مقام معظم رهبری بارها بر روی آنها تأکید شده است - پیوند ناگسستنی با یکدیگر دارند چرا که دولت اسلامی تحقق پیدا نخواهد کرد مگر آنکه نرم‌افزار اداره آن دولت، در قدم‌های آغازین تحقق پیدا کند و از طرف دیگر، مهمترین وظیفه دولت و حکومت در حال حاضر و در این مقطع از زمان، ایجاد بسترهای مناسب جهت تحقق این نهضت نرم‌افزاری است.

بر این اساس مطالب کتاب در سه بخش زیر تنظیم گردیده است:

در بخش اول به مباحثی پیرامون دولت اسلامی همچون تعریف، ضرورت، اصول و ماهیت آن پرداخته شده است.

در بخش دوم ماهیت و ابعاد نهضت نرم‌افزاری بررسی گردیده که هدف از آن فهم صحیحی از نهضت نرم‌افزاری و اهداف، مبانی و گستره آن می‌باشد.

در بخش نهایی نیز ارتباط این دو موضوع مهم در این مقطع از حرکت تکاملی نظام اسلامی بررسی شده است.